

Батлав.....

УЛСЫН ШАЛГАЛТ - 2018

МОНГОЛ ХЭЛ-12

Аймаг / дүүрэг:
Сум
Сургууль:
Анги: Бүлэг:
Овог:
Нэр:

САНАМЖ, ЗӨВЛӨГӨӨ

- Шалгалт 80 минут үргэлжилнэ.
- Шалгалтын материал хоёр хэсэгтэй ба нэгдүгээр хэсэг нь унших чадвар сорьсон, хоёрдугаар хэсэг нь бичих чадвар сорьсон задгай хэлбэрийн даалгавраас бүрдэнэ.
- Даалгавар бүрийн хариултыг өгөгдсөн сул зайд бичиж тэмдэглэнэ.

Үер
/туужийн хэсгээс/

...Их мөрний тохойн чийглэг хөрсөнд тэжээгдэн тэнгэр өөд түмэн мөчрөө сарвайн ургаж он жилийг элээхдээ амьдралын хатуу зөвлөнг ханатлаа эдэлсэн хөгшин буурал улиас хэд хоногийн турш догшрон шуугьсан үерийн усанд орвонгоороо булгаран урсгалын дагуу нам цохиулан унахдаа бас ч ул мөргүй алга болохгүйг мэрийсэн мэт нүцгэн шар үндсээ үерийн усны эсрэг сарвайлган сэрийлгэсэн нь аймшигт хүчнийг хориглон тогтоох гэж арга буюу алгаа сарвайлган хамгаалсан амьтан шиг ажээ. Тэрхүү үхэтхийн унасан хөгшин моддын үндсийг үерийн ус ууртайяа эрчлэн мөргөж, саргиатуулан улаан хөөсөөр цахран шуугина. Их мөрний хөвөөнд үнэт эрдэнэ гээчхээд эрж яваа юм шиг урагш хойш холхих нэгэн хүний хэлбэр төрхийг алсаас хараад нар шингэх үеийн модны сүүдэр шиг тахир агаад нэн өндөр. Түүний нүцгэн хөлний нарийхан урт шилбэ, голын эргээр загас жараахай шүүрдэн яваа хөх дэглий мөч чацыг санагдуулна. Ойртон очвоос тэр өвгөний урагш ягийсан хөх эрүү нь он удаан жил элэгдэж, усанд байн бамбайтлаа хөөж, наранд яхиршин хатаж хөв хөх болсон завины эрүүтэй нэн төстэй ажээ. Шил рүү нь унжсан тав гэзэгний шодон үзүүрийг даруулан сүлжсэн нарийн суран боолт нь гээгдсэн бололтой. Салхинд сэrvэgnэн хийсэх буурал үс хавар цагийн өлөн цагаан хагд өвсийг санагдуулна.

...Өвгөний нүдний чалх үнэхээр муудсан ажээ. Хүүхэн хараа нь цийдэмтэн тунгалаг хар өнгөө хэдий нь алдсан учир наран сөрөг эгцлэн харж чадахгүй далдирахад хөнхөр ухархайн дээрх өтгөн буурал хөмсөг нь сэrvэлзэн хөдөлнө. Тэгээд хоёр гараа давхарлан саравчлан харах гэж оролдовч хар бор ажилд мойнийж тойнийгоод хоорондоо хэдий нь эвлэхээ больсон хуруунуудын завсраар нарны туяа сийгэн нүүрэн дээр нь тусахад өөрийн эрхгүй нүдээ аньж “Муу алга маань нарны туяа ч хааж чадахгүй, шүүрэн шанага шиг сад тавих болов шив” гэж шивнээд “Тэр лав маань бирвааз*мөн дөг өө. Монш чинь ханаад* нь” гэснээ нар салхинд гандаж онгосон задгай энгэртэй даалимбан цамцныхаа том том мөнгөн товчийг мултлан хүлхгэр цамцаа тайлж нямбайлан эвхээд салхинд хийсгэж алдахаас болгоомжлон довон дээр тавиад орхисон хоёр том гутлынхaa хооронд хавчуулан зөрүүлж тавиад босоход түүний янхигар цээжний хавирга суврэг арьсныхаа цаана zuуралдан хөдөлж, бүүр хэнхдэг цээжийг халхлах юмгүй болоод ч тэр үү, нүд далдираам атлаа нэн сүртэй ажээ. Энэ ханхар цээжийг одоо наран сөрөг харуулаад сайтар ажиглавал уушги зүрх нь арьсаа нэвт харагдаж мэдэхээр агаад аягүй бол тэр том цээжинд ганц зүрх тэгэхдээ аварга том ганц зүрх энэ үерийн ус шиг булгилж байгаа юм бил үү, хэн мэдэх билээ. Өвгөний нүцгэн хэнхдэг дээр шумуул улайран суувч тэр дороо нисэн одохыг нь хараад арьсны цаадах ясанд хошуугаа булгалахаас болгоомжилсон болов уу гэлтэй.

...Өвгөн цааш ахисаар ...Усны гүнд зоосон шонгийн дэргэд хүрээд “Гучин нэгэн алд” гэж амандаа бувтнаснаа “Ганцхан алдаар зөрүүлчхэж” гэж арай чангаар гунигтайхан дуугарав. Хүн орчлонг хэмжих дуртай. Тэгэхдээ бол янз бүрээр хэмжинэ. Харин энэ өвгөний хувьд бол алдлан хэмжиж явна. Орчлон ч бас хүнийг хэмжих дуртай. Тэгэхдээ он жилээр хэмждэг нь нэг бodoход болхи бүдүүвтэр хэмжүүр гэлтэй. Орчлон энэ хүнийг жаран таван жилээр хэмжчихээд байгааг усч өвгөн ер анзаарагчийг зогсож байгаа нь энэ. Тэгээд “Гучин алд” гэж давтан хэлснээ, “Дөчин жил усны эрэг сахисан гэхэд даанч дээ. Бас л болоогүй байна. Усч хүн гэхэд усаа муу мэдэж байна даа. Урьд шөнө үерийн усны хүрхрэн шуугих чимээг чагнан цурам хийлгүй хоносон атлаа хэр зэрэг нэмсний нь бас л ташаарч байна шүү. Уул нь би гучин алд нэмсэн гэж итгэж байсан юм. Гэтэл гучин нэгэн алд “ гэж урамгүйхэн үглэсээр усны зах руу эргэн гэлдрэв.

Д.Мягмар

Бирвааз* /перевоз/- Ус гатлах, усаар хөвөх, урсгахад зориулж урт бүдүүн модыг зэрэгцүүлэн холбож бэхэлсэн хэрэгсэл

Канад /ханаад*/- Салыг тогтоон уях олс дээс

НЭГДҮГЭЭР ХЭСЭГ. УНШИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

“Үер” туужийн энэ хэсэгт Сэлэнгэ мөрний их үер болоод түүний хөвөөнд насаараа амьдарсан усч өвгөний тухай өгүүлжээ. Эхийг дараах даалгаврын хүрээнд задлан шинжлээрэй. [25 оноо]

1. Өвгөний гадаад шинжээс 5 тоочин бичээрэй.

[5 оноо]

-
-
-
-
-

2. Дараах өгүүлбэрүүдийг уншаад учир, шалтгааныг нь эхээс олж бичээрэй.

[5 оноо]

Жишээлбэл:

Буурал улиас он жилийг элээж сарвайтлаа ургасны учир- Их мөрний тохой нь чийглэг агаад шимт хөрстэй учир олон жил насалжээ.

- Хөгшин буурал улиас булгаран унасны шалтгаан-

.....
.....

- Өвгөн хүлхэгэр цамцаа нямбайлан эвхэж тавьсаны учир –

.....
.....

- Өвгөний нүцгэн хэнхдэг дээр шумуул улайран суувч тэр дороо нисэхийн учир-

.....
.....

- Хүн орчлонг хэмжих дуртай гэсний учир –

.....
.....

- Өвгөн “гучин нэгэн алд” гэж үглэсний учир-

.....
.....

3. Дараах дүрслэх ур маяг бүхий үгс нь юуг юутай адилтгасныг тайлбарлаж бичээрэй. [Боноо]

- Сарвайлган хамгаалсан амьтан шиг-

.....
.....

- Ул мөргүй алга болохгүйг мэрийсэн мэт-

.....
.....

- Модны сүүдэр шиг тахир-

- Шүүрэн шанага шиг-
- Үерийн ус шиг булгилах-

4. Зохиолоос эхийн гол санааг илтгэсэн цогцолборыг олж, зохиолын үгээр дүгнэн бичээрэй
[8 оноо]

5. Өвгөн хэдтэйгээсээ эхлэн Сэлэнгэ мөрний эргийг сахисан бэ? Үүнийг батласан өгүүлбэрийг олоорой
[2 оноо]

ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ. БИЧИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

“Муу алга маань нарны туяа ч хааж чадахгүй, шүүрэн шанага шиг сад тавих болов шив” гэсэн санаанаас орчлонгийн жам ёсыг ургуулан бодоод эх зохион бичээрэй.

Үгийн тоо 250-300

/25 оноо/

ХОЁРДУГААР ХЭСЭГ. БИЧИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

Шувуудаар дамжин байгаль хамгаалах сэтгэлгээ нь өсдөг гэдгийг “Сая хүнийг нэгтгэсэн хоби” эхэд өгүүлсэн бол өөр ямар зүйл байгаль хамгаалах үзэл төлөвшүүлдэг болохыг ургуулан бодоод баримт мэдээлэл ашиглан гарчиг өгч, сонирхолтой эх зохион бичээрэй. Үгийн тоо 250-300 /25 оноо/

Засагч багш нарт зориулав